

Hatay İlindeki Kültür Varlığı Yapıların 6 Şubat Depremi Sonrasındaki Yapısal Durumlarının Tespiti

Prof. Dr. Kemal Kutgün Eyüpgiller

İstanbul Üniversitesi

Deprem sonrası kültürel mirasın hasarı ile ilgili yapılan çalışmalarda çeşitli hususlar öne çıkmaktadır. Örneğin Bagan Depremi olayında hasar gören eserlerin önemli bir kısmının retrofit ya da diğer uygulamalar görmüş olduğu ancak buna karşın hasarın bu tür yapılarda da yüksek olabildiği bilinmektedir. Filipinler Depremi (2013) olayında Bohol'deki dini yapılarda toplam 30 milyon ABD Doları tutarında hasar ortaya çıktığı, Tayland'da 2011 yılındaki sellerde Ayutthaya Dünya Mirası Alanı'ndaki 200'den fazla tapınakta 250 milyon ABD Doları hasar bulunduğu bilinmektedir (UNESCO, 2016).

Kültürel miras yapıları, depremlerde yıkıldıkları veya ağır hasar aldıkları takdirde, uzun süre ihmal edilebilmekte ve bir daha tekrar restore edilemeyerek yok olacak hale gelebilmektedirler. Dolayısıyla geri döndürülemez kayıplar söz konusu olabilmektedir. Kültürel miras yapılarının özel bir durumu da, molozlarının da yönetilmesi ve tekrar değerlendirilmesi ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Molozlar, restorasyon için gerekli bilgi sunabildikleri gibi benzer diğer yapılar hakkında da bilgi sunan birer belge niteliği taşıyan unsurlar barındırmaktadır. Ancak bunların tespit edilmemesi durumunda, afet sonrası kentsel hizmetlerin sunulması için yol açma veya afetlerin yarattığı psikolojik etkilerin bertaraf edilmesi için molozların temizlenmesi vb. süreçlerde bu değerli elementler kaybedilebilmektedir.

Çok geniş afet alanlarında kültürel miras yapılarının gördüğü hasarların tespitine yönelik çok çeşitli kısıtlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki bölgeye intikal, bölgede araştırma personelinin minimum ulaşım, barınma, beslenme ve güvenlik ihtiyaçlarının temin edilebilmesidir. Ayrıca ihtiyaç duyulan teknik ekipmanın bölgeye güvenli bir şekilde aktarılması, çalışmaların gerçekleştirilmesi ve güvenli bir şekilde korunması da oldukça güçleşmektedir. Kamu güvenliğinin daha çok depremedelerin ihtiyaçlarına yöneldiği bu ortamda, çalışmanın coğrafi olarak kısıtlanması ve belirli yerlerde ulaşım ve konaklama ihtiyacını minimize edecek ve güvenli çalışma koşulları sunacak şekilde gerçekleştirilmesi gerçekçi bir yaklaşımdır.

Önerilen çalışma belirtilen çerçevede Hatay İli'ne odaklanmaktadır. Hatay'da 150 adet Arkeolojik sit alanı, 5 adet doğal sit alanı (Antakya, Harbiye, Reyhanlı-Yenişehir, Kırıkhan Gölbaşı Erzin Başlamış), 1 adet kentsel sit alanı (Antakya) bulunmaktadır. Bölgede cami, medrese, han, hamam, kilise, sinagog gibi anıtsal yapıların yanı sıra arkeolojik ve kentsel sit alanları açısından da yoğun miras bulunmaktadır. Antakya değerli sivil mimarlık örneklerinden oluşan sit alanı ve geleneksel çarşısıyla son yirmi yılın en gözde kültür turizmi destinasyonlarından biri durumunda olup, bu eserlerin ayrıca Türkiye'nin uluslararası ilişkileri ve diplomasi açısından da özgün değeri bulunmaktadır. Yerel halk açısından da çok kıymet taşıyan bu eserlerin 6 Şubat günü yaşanan iki depremin ardından büyük hasar aldıkları, medyaya yansıyan çeşitli haberlerde gözlenmiştir. Örneğin Antakya Ulucami, Rum Ortodoks Kilisesi, Altıönzü Tokaçlı Rum Ortodoks Kilisesi, İskenderun Katolik Kilisesi büyük ölçüde yıkıma uğramışlardır. Tarihi Hatay Meclis Binası ve Anadolu'daki en eski cami olan Habib-i Neccar camisi yıkılmıştır. İskenderun Aziz Nikola Rum Ortodoks Kilisesi depremde kısmen yıkılmış ve yangın geçirmiştir. Yine İskenderun'daki Karasun Mangants Ermeni Kilisesi de hasara uğramıştır. Hatay Arkeoloji Müzesi ise kısmen hasar görmüştür. Bölge, bu gibi birçok örnek nedeniyle çalışma açısından öncelikli olarak ele alınmaya değer görülmektedir.

Çalışma kapsamında programın bütçe kısıtları nedeniyle kısıtlı bazı ön tespit çalışmaları yapılması mümkündür. Çalışma alanı Hatay İli Antakya, İskenderun ve Kırıkhan öncelikli yerleşmelerini kapsamaktadır. Alanda yer alan Şeyh Ahmet Kuseyri Camii, Ulu Cami, Şeyh Ali

Cami, Yeni Cami, Ağalar Cami, Ahmediye Camii, Köşker Camii ve Halil Ağa Camii, Habib-i Neccar Camii ve Türbesi, Hz. Hızır Aleyhüsselam Türbesi, Yahya ve Yunus Hazretleri Türbesi, St. Pierre Katolik Kilisesi, Aziz Nikola Ortodoks Kilisesi, İtalyan Katolik Latin Kilisesi, Maryo Hanna Kilisesi, Marcircos Ortodoks Kilisesi, Meryem Ana Havuzu, Marcircos Türk-Hıristiyan Ortodoks Kilisesi, Maria Ana Rum Ortodoks Kilisesi Aziz Piyer ve Aziz Paul Kilisesi, Antakya Hıristiyan Rum Ortodoks Kilisesi, Antakya Protestan Kilisesi, Hatay Meclis Binası, Karasun Manuk Kilisesi, ve diğer eserler başlıca inceleme konularını oluşturmaktadır.

Bahsi geçen eserlere dair yerinde gözlemler ve dijital kayıtlar ile veri toplanacaktır. Yapıların afet sonrası yapısal bileşenlerinin çıplak gözle görülebilen durumunu, hasarın yapı bütünü açısından ve yapı elemanları yönünden boyutlarını, alandaki kültürel miras yapısına ait moloz yığınlarını, yapının alanına diğer yapılardan taşan moloz vb. olup olmadığını, bunların debilerini, yapı açısından çevresinde başka tehdit oluşturan yapı veya hasarlı altyapı olup olmadığını, yapılar ile bütünlük arz eden çeşitli sanat varlıklarının genel durumunu, yapı çevresinde yapıyı koruyan duvar vb. unsurların durumuna dair görsel veriler dijital fotoğraflar yoluyla toplanacak, ses kayıtları alınacak, tablet bilgisayarlar yoluyla farklı yapı türlerine uygun hazırlanmış yapı hasar formlarına keşif mahiyetli veri girişi yapılacaktır. Girilen verilerin ve elde edilen dijital görsellerin küresel coğrafi konumlandırma sistemi koordinatları kayıt altına alınacaktır. Elde edilen veriler daha sonra uygun koordinat sistemine sahip coğrafi bilgi sistemi harita altlıklarına işlenecektir. Elde edilen verilerin, daha sonra gerçekleştirilecek yüzeysel veya havasal ışık tespiti ve uzaklık tayini (LİDAR) sistemlerine dayalı çalışmalara yön vermesi, bunların maliyetlerini azaltması, çalışmaların önceliklendirilmesi, başka ileri tespit teknikleri gerekiyor ise bunların belirlenmesi ve doğru teknik tercihlerde bulunulması yoluyla katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Bu proje kapsamında gerek bütçe olanakları, gerekse sahadaki güncel durum ve güvenlik sorunları nedeniyle kullanılması şu anda mümkün olmayan, ancak daha sonra kullanılacak LİDAR gibi teknolojilerle elde edilecek verilerin ardından gerçek hasar tespit çalışmaları yapılması, restorasyon vb. uygulama projelerinin hazırlanması ve maliyetlerinin hesap edilmesi ve depreme dayanıklı restorasyon tekniklerinden faydalanarak uygulamalar yapılması mümkündür. Dolayısıyla bu proje kapsamında yapılacak ön tespitlerin, ardından yapılması zaruri olan daha titiz ve kapsamlı çalışmaların maliyetlerinin azaltılması, etkinliklerinin artırılması ve başarı düzeylerinin yükseltilmesine katkısı olacaktır. Ayrıca, kültürel miras varlıklarına ait yıkıntıların ve molozların kayıt altına alınması önemlidir, keza bu molozlardaki malzemelerin bir kısmı belge niteliği taşımakta, bir kısmı da tekrar kullanılabilir veya tekrar kullanılması zaruri mahiyette olabilmektedir. Projenin bu çerçevede yapılar kadar molozlara dair çeşitli tespitlerde bulunması önemlidir.

Çalışma kapsamında sahada gelişen duruma göre eğer güvenlik ve konaklama olanakları elde edilebilirse Samandağ, Kırıkhan, Güzelyayla Belen bölgelerinde yer alan Hz. Hızır Türbesi, St.Meryem Ana Katolik Kilise ve Manastırı (Güzelyayla-Belen), St. İlyas Kilisesi (Samandağ) gibi diğer eserlere yönelik ön tespitler gerçekleştirilerek çalışmanın kapsamı genişletilecektir.

Çalışma kapsamında bilgisayar destekli tasarım ve simülasyon çalışmalarında kullanılabilir mahiyette bilimsel literatüre dayalı dijital sözel verilerle birlikte bunları destekleyen ve belge niteliğine haiz dijital görsel veriler üretilmesi, coğrafi bilgi sistemleri üzerinde UTM veya uygun koordinat sistemli veritabanları oluşturulması ve elde edilen verilerin ve oluşturulan veritabanlarının bina bilgi sistemi bulut ortamına yüklenmesi amaçlanmıştır.